

FRANJO EMANUEL HOŠKO: ZAPADNOHRVATSKE POVIJESNE TEME, POVIJESNO DRUŠTVO RIJEKA, RIJEKA 2009., STR. 466.

Početak ove godine iz tiska je izašao zbornik radova *Zapadnohrvatske povijesne teme*. U taj zbornik uvršteni su tematski različiti radovi crkvenog povjesničara Franje Emanuela Hoška, trsatskog franjevca, redovnog profesora u miru Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu i honorarnog nastavnika Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Rijeci. Zbornik je izdalo Povijesno društvo Rijeka uz pomoć Primorsko-goranske županije i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Iz samog naslova ovoga zbornika može se iščitati da su u njemu sabrani svi relevantni znanstveni radovi koje je autor tijekom svoga dugogodišnjeg znanstveno-istraživačkog staža napisao, a vezani su uz područje zapadne Hrvatske, odnosno područje Primorja, Rijeke, Istre i Like. Kako je autor po svom životnom pozivu i vlastitom stručnom izboru crkveni povjesničar, i teme zastupljene u ovom zborniku vezane su uz crkvenu povijest zapadne Hrvatske. Svakako treba spomenuti da su zastupljeni radovi samo dio autorova velikog znanstvenog opusa i interesa, koji se proteže na područje cijele Hrvatske, posebice na njezin kontinentalni dio koji teritorijalno pokriva Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda čiji je autor član. Iako je ovdje zastupljen samo dio autorovih radova, tj. oni vezani uz povijest zapadne Hrvatske, dovoljno je da se može vidjeti kako njegov istraživački interes obuhvaća izrazito široko povijesno razdoblje i različite povijesne teme. Tomu u prilog ide i sama koncepcija ovoga zbornika koji je podijeljen na pet različitih tematskih poglavlja.

Rijeka, crkveno i kulturno središte zapadne Hrvatske naziv je prvoga poglavlja u koje je sabrano sedam sadržajno različitih radova, ali tematski vezanih uz grad Rijeku, odnosno riječku crkvu. Prvi rad, *Riječka nadbiskupija*, posvećen je povijesnim činjenicama i događajima vezanim uz osnivanje Riječke biskupije 1926., zatim Riječko-senjske nadbiskupije 1969. i naposljetku Riječke nadbiskupije 2000. godine. Sljedeći rad, *Osnove katekizma u Oficiju rimskom biskupa Šimuna Kožičića*, odnosi se na katekizamske elemente prisutne u *Oficiju rimskom*, značajnom djelu crkvene neliturgijske proze, koje pripada molitveničkoj literaturi s prijelaza iz srednjeg u novi vijek. Tiskao ga je 1529. godine u Rijeci biskup Šimun Kožičić Benja, značajna kulturna, crkvena i politička osoba Hrvatske s početka 16. stoljeća. *Bogorodica u Brašnu duhovnom (1693.) Riječanina Nikole Hermona* rad je u kojemu autor analizira na temelju spomenutog molitvenika i pravilnika *Braščine Svetoga Križa* u Rijeci kako su na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće članovi te bratovštine u Rijeci i riječkom okruženju iskazivali štovanje Blaženoj Djevici Mariji. On je ujedno i dokaz jasnog učenja marijanskih vjerskih istina i visokog standarda marijanske pobožnosti. U radu *Knjižica Duhovna (Trnava, 1768.) riječkih isusovaca* dan je analitički osvrt na *Knjižicu duhovnu*, po sadržaju osobito abecedsko-katekizamsko-pjesmaričko-misijsko djelo, nastalo u isusovačkom kolegiju u Rijeci, a namijenjeno vjernicima Senjsko-modruške biskupije. U sljedeća dva članka, *Jozefinist Franjo Tomičić iz Kastva (1729. - 1790.)* i *Jozefinist Riječanin Josip Grgur Lenac*, autor daje životopise te dvojice riječkih teologa i crkvenih pravnika, koji su usvojili ideje jozefinizma, a do danas su ostali slabo poznati hrvatskoj bibliografiji. Posljednji rad u ovome dijelu zbornika

odnosi se na pokušaje gradnje župne crkve na Sušaku u razdoblju između dva svjetska rata, koji je naslovljen *Neostvareni planovi izgradnje župne crkve na Sušaku*.

Senjsko-modruška biskupija poglavlje je koje obuhvaća šest članaka sadržajno vezanih uz područje te biskupije koja je u prošlosti obuhvaćala Liku, Primorje i Rijeku. *Filozofsko i teološko školovanje primorskih i istarskih pavlina na Generalnome učilištu u Lepoglavi* rasprava je u kojoj je autor pokušao dati odgovor na još uvijek otvoreno pitanje gdje su se školovali primorski i istarski pavlini krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Uzima pritom lepoglavsko veleučilište kao prikladno i redovito mjesto stjecanja izobrazbe za pavline iz spomenutih krajeva. Drugi rad, *Popis i stanje župa današnje Gospičko-senjske biskupije 1733. godine*, donosi pregledan uvid u stanje župa naznačene biskupije prema izvještaju koji je 1733. godine dao sastaviti biskup Ivan Antun Benzoni. Ovaj izvještaj vrijedan je izvor za poznavanje stanja župnih i filijalnih crkava, ali i gospodarskog stanja na tom području. Sljedeći članak, *Biskup Pijo Maznador i preuređenje župa u Lici i Krbavi*, obrađuje preustroj župa Senjsko-modruške biskupije u vrijeme biskupa Pija Maznadora 1767. godine. On je u svojoj biskupiji pokušao provesti u djelo pastoralna shvaćanja usvojena u Beču, prema kojima jedino intenzivna mreža redovite pastve daje jamstvo pastoralne učinkovitosti. *Priručnici pučkih misija karlobaških kapucina i riječkih isusovaca za Liku u 18. stoljeću* analiza je misijskih priručnika navedenih crkvenih redova koji pripadaju posebnoj vrsti nabožne literature, s naglašenom misijskom zadaćom. U članku *Jozefinistička polazišta osnivanja župa i njihovo ostvarenje u biskupijama Senjskoj i Modruškoj* autor se opet bavi problematikom koja ulazi u njegovu užu specijalnost, a to je jozefinizam. Ovdje je pozornost usmjerio na djelatnost biskupa Ivana Krstitelja Ježića koji je prema jozefinističkim reformnim načelima proveo reorganizaciju župa tih biskupija. Na taj rad nadovezuje se i sljedeći, *Razlozi nastanka Bogoslovnog sjemeništa i Bogoslovne škole u Senju*, koje je također uspostavio biskup Ježić za sustavni odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata.

Istra i kvarnerski otoci novo je poglavlje koje sadrži sedam znanstvenih radova vezanih uz to područje. Prvi, *Pićanski biskup Pavao Jančić de Tauris (1662. - 1667.)*, biografsko je djelo o tom franjevcu na biskupskoj stolici u Pićanu, koji je svojom djelatnošću ostavio velik trag među austrijskim i mađarskim franjevcima te sudjelovao u osnivanju nove franjevačke provincije Sv. Ladislava sa središtem u Zagrebu. S njime je usko povezan i članak *Biskup Pavao Budimir (1667. - 1670.)*, o Jančićevu nasljedniku, franjevcu Provincije Bosne-Hrvatske. Najpoznatijem trsatskom franjevcu Franji Glaviniću posvećen je sljedeći rad, *Glavinić kao svjedok i istraživač povijesti*. Autor piše o njegova dva djela, *Historia Tersattana* (1648.) i *Origine della Provincia Bosna Croatia* (1648.), koja je namijenio čitalačkoj publici koja se služi talijanskim jezikom, u namjeri da vodećim društvenim i crkvenim krugovima predstavi svoju provinciju i samostan na Trsatu kao osobito značajne ustanove. S obzirom na Glavinićev kulturološki i povijesni značaj, i sljedeći je članak posvećen njemu. *Bogorodica u propovijedima Franje Glavinića (+1652.)* analiza je njegovih propovijedi u kojima kao širitelj katoličke obnove u duhu Tridentskog sabora progovara o Blaženoj Djevici Mariji. Peti rad, *Ujedinjenje hrvatskih i talijanskih franjevačkih samostanskih trećoredaca u red istog imena europske rasežnosti*, uvid je u poznavanje stanja franjevačkog pokreta u cjelini, napose odnosa Trećeg franjevačkog samostanskog reda i Prvog franjevačkog reda na hrvatskom

prostoru, i to na području Dalmacije, Istre i Kvarnera. U pretposljednem članku, *Identitet istarskog svećenika kao čimbenik identiteta Istre prema romanu Šime Sironića Teški dani (1961.)*, dan je osvrt na mnoge posebnosti crkvenog, vjerskog, društvenog i političkog života u Istri početkom 20. stoljeća kroz intimni dnevnik istarskog svećenika. Na kraju se u članku *Mons. Ivan Pavić, vjerski pisac istarskog i svehrvatskog značenja* autor osvrnuo na rad toga bliskog suradnika Bože Milanovića, koji je svojim spisima odigrao važnu ulogu na prijelazu iz pretkconcilske u pokoncilsku Crkvu.

Franjevci u zapadnoj Hrvatskoj najopsežnije je poglavlje zbornika jer sadrži osam članaka koji se odnose na povijest franjevaca na području zapadne Hrvatske, a posebno na trsatski samostan kao važno i nezamjenjivo središte franjevaštva toga dijela Hrvatske. Nastanku, nestanku i prije svega djelovanju franjevačkih samostana na području srednjovjekovne Krbavske biskupije posvećen je rad *Franjevci u Krbavskoj biskupiji*. Drugi je rad, *Visoke škole na Trsatu*, detaljan pregled svih visokoškolskih ustanova koje su dugi niz stoljeća djelovale u franjevačkom samostanu na Trsatu, a s vremenom su prerasle okvir privatnih redovničkih obrazovnih ustanova jer su utjecale i u mnogočemu oblikovale crkveni i vjerski život u zapadnoj Hrvatskoj. *Kašičeva Istorija loretana u svjetlu loretske i trsatske historiografije* pregledna je analiza djela Bartola Kašića *Istorija loretana od Sfete kuće Bogorodičine (1617.)*, koje predstavlja važan prilog hrvatskoj nabožnoj literaturi u duhu katoličke obnove, a cilj joj je bio da pobudi pobožnost hrvatskoga puka prema Majci Božjoj u svetištima u Loretu i na Trsatu. Ono u sebi istodobno nosi i oznake historiografskih shvaćanja baroka, zajedno s njoj suvremenim djelima loretske i trsatske historiografije. Na tragu barokne historiografije nastao je članak *Barokna historiografija o trsatskom svetištu*, o kojemu i sam naslov dovoljno govori. Ovdje je zastupljen i jedan od autorovih ranijih znanstvenih radova, ali još uvijek iznimno aktualan, a to je *Franjevačka knjižnica na Trsatu*. U njemu je temeljito i pregledno predstavljena samostanska knjižnica na Trsatu, koja je svjedok dugog razdoblja od pojave tiskane knjige do naših dana. *Hrvatsko-primorska franjevačka provincija u zapadnoj Hrvatskoj na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće* iscrpan je rad o nastanku spomenute provincije u iznimno turbulentnom povijesnom razdoblju, obilježenom krutim jozefinizmom, napoleonskim ratovima i prosvjetiteljskom francuskom upravom Ilirskih pokrajina. S tim je člankom tematski usko povezan i sljedeći: *Kardinal Haulik i neuspjeli pokušaj odcjepljenja hrvatskih samostana od Hrvatsko-kranjske provincije Sv. križa*. Članak daje jasan uvid u slabo poznat pokušaj hrvatskih franjevaca iz Hrvatsko-kranjske provincije Sv. križa, koji su u razdoblju od 1862. do 1864. godine razvili jak pokret za odcjepljenje hrvatskih samostana iz te provincije i pripojenje provinciji Sv. Ladislava sa sjedištem u Zagrebu, a podržavao ga je tadašnji zagrebački nadbiskup kardinal Juraj Haulik. U posljednjem radu ovoga poglavlja, *Franjevačko filozofsko učilište na Trsatu poslije Drugoga vatikanskog koncila*, obrađena je tema iz novije franjevačke povijesti, rad navedenog učilišta od 1964. do 1977. godine.

Posljednje, peto poglavlje, *Kulturni djelatnici i njihovo djelo*, sadrži sedam tematski različitih znanstvenih radova koji se odnose na pojedince koji su svojim životom i radom obilježili crkvenu povijest zapadne Hrvatske. Poglavlje počinje radom *Dešićev Raj duše - prvo tiskano latiničko djelo hrvatske pučke teologije*. To se djelo u povijesti hrvatskog jezika i književnosti ubraja među najstarije literarne spomenike u kontinentalnoj Hrvatskoj tiskane na

hrvatskom jeziku, a jedini poznati primjerak danas se čuva u riznici trsatskog svetišta. Tu je i članak *Dvije zbirke propovijedi Frana Vrinjanina*, svećenika i profesora biblijskih znanosti na bogoslovnoj školi u Senju, koji se u svojim propovijedima udaljio od onodobnih moralnih propovijedi u duhu jozefinizma i temeljio ih na katehetskoj propovijedi iz predjozefinističkog vremena. *Doprinos Radmile Matejčić obnovi svetišta Majke Božje na Trsatu* prikazuje sudjelovanje prof. dr. Radmile Matejčić, priznate riječke kulturne radnice, kroničarke grada na Rječini, povjesničarke umjetnosti i arheologinje, u obnovi crkve Blažene Djevice i samostana na Trsatu u razdoblju od 1960. do 1965. godine. Sljedeći članak posvećen je također još jednom istaknutom Riječaninu, Maksu Pelozu. *Historiografsko djelo Maksa Peloze* sažeti je pregled života i stvaralaštva toga svestranog znanstvenika. Pozornost stručne javnosti i čitatelja privući će članak *Branko Fučić i ljevica Hrvatskoga katoličkog pokreta*. U njemu autor daje početne smjernice za proučavanje te dosad slabo istražene i relativno nepoznate pojave i struje u Hrvatskom katoličkom pokretu, čiji su članovi bili životno povezani Makso Pelozu i Branko Fučić. *Akademik Margetić prosuđuje zapise o počecima Marijina svetišta na Trsatu* naslov je rada posvećenog eruditskom i temeljitom istraživanju početaka trsatskog svetišta, koja je proveo akademik Margetić. Posljednji rad u ovome poglavlju i ujedno u ovome zborniku jest *Hrvatske kršćanske teme u djelu akademika Petra Strčića*. Kao što sam naslov kaže, autor je dao pregled radova navedene tematike koje je u svojoj višegodišnjoj znanstvenoj djelatnosti napisao akademik Strčić, priznati hrvatski arhivist i povjesničar.

Bez imalo sumnje može se reći da će ovaj zbornik naći svoje mjesto unutar povijesne znanosti jer je vrijedan doprinos našoj historiografiji. On svakako pridonosi boljem poznavanju povijesti zapadne Hrvatske, posebno crkvene povijesti. Radovi koje obuhvaća rezultat su dugogodišnjeg znanstvenog rada, temeljenog na relevantnim povijesnim izvorima te samim time daju jedan novi pristup boljem poznavanju i sustavnijem bavljenju prošlošću Rijeke, Istre, Primorja i Like. Iako su ovdje samo predstavljeni dijelovi te dugačke i bogate povijesti, oni su vrijedan prinos temeljitijem proučavanju crkvene, društvene i kulturne povijesti toga dijela Hrvatske. Upravo je brojnost i raznolikost sadržaja koji obuhvaćaju više povijesnih razdoblja, od srednjega vijeka do danas, svojevrsan dar čitateljima da dobiju bolji uvid u prošlost zapadne Hrvatske koja je ovim zbornikom obogaćena novim, dosad nepoznatim događajima i ljudima.

Mr. sc. Daniel Patafta, ofm

ZLATA ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, VODA I GRAD, POVIJEST VODOOPSKRBE GRADA OSIJEKA, VODOVOD OSIJEK d.o.o., HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST - PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE U SLAVONSKOM BRODU, OSIJEK 2007., 199 STR.

Važnost vode kao temeljne komponente života na Zemlji odavno je poznata. Činjenica da vode koja može zadovoljiti higijenske, zdravstvene i životne potrebe ljudi ima samo jedan posto od ukupne količine na našem planetu, stavlja probleme vezane uz nju u prvi plan svih gospodarskih i društvenih rasprava.

Ekonomaska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen V. / Broj 5
Zagreb - Samobor 2009.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Urednici / Editors-in-chief:

Hrvoje Petrić, Drago Roksandić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula, Hrvatska), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska), Tatjana Buklijaš (Cambridge, UK), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil İnalçik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci, Hrvatska), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb, Hrvatska), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (Osijek, Hrvatska)

Grafički urednik / Graphic design:

Alojz Zaborac

Prijelom / Layout:

Meridijani, Hrvoje Herceg

Lektura / Language editing:

Aleksandra Slama i Dražena Santini

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2009.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@inet.hr

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije
